

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA BẢO TÀNG

PHẠM NGỌC QUYÊN

TÌM HIỂU SƯU TẬP GÓM HOA NÂU THỜI TRẦN
THẾ KỶ XIII – XIV TẠI BẢO TÀNG NAM ĐỊNH

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG

NGƯỜI HƯỚNG DẪN: NGUYỄN SỸ TOẢN

HÀ NỘI - 2010

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Mục đích nghiên cứu của khóa luận	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	3
4. Phương pháp nghiên cứu	4
5. Bố cục khóa luận	4
CHƯƠNG 1: KHÁI QUÁT VỀ BẢO TÀNG NAM ĐỊNH VÀ NỘI DUNG XÂY DỰNG SƯU TẬP GỐM HOA NÂU THỜI TRẦN (TK XIII- XIV) TẠI BẢO TÀNG	
1.1. Khái quát về Bảo tàng Nam Định	5
1.1.1. Sự hình thành và phát triển của bảo tàng Nam Định	5
1.1.2. Chức năng và nhiệm vụ của Bảo tàng Nam Định.....	8
1.2. Nội dung xây dựng sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII- XIV) tại Bảo tàng Nam Định	10
1.2.1. Những nguyên tắc trong xây dựng sưu tập	10
1.2.2. Các bước tiến hành xây dựng sưu tập	12
1.2.2.1. Xác định tên sưu tập.....	12
1.2.2.2. Tiến hành sơ chọn các hiện vật có thuộc tính chung đã được xác định bởi tên sưu tập	12
1.2.2.3. Hoàn thiện hồ sơ đối với hiện vật thuộc sưu tập.....	14
1.2.2.4. Tiến hành nghiên cứu để thẩm định và bổ sung thông tin nhằm phong phú nội dung từng hiện vật gốm hoa nâu.....	14
1.2.2.5. Lập hồ sơ sưu tập	15
1.2.3. Nội dung trưng bày sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII- XIV) tại Bảo tàng Nam Định.....	16

1.2.4. Vị trí của sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII - XIV) đối với hoạt động của Bảo tàng Nam Định	18
1.2.4.1. Đối với hoạt động nghiên cứu, sưu tầm	18
1.2.4.2. Đối với hoạt động kiểm kê, bảo quản	18
1.2.4.3. Đối với hoạt động trưng bày của Bảo tàng	19
1.2.4.4. Đối với hoạt động tuyên truyền, giáo dục	19
1.2.4.5. Đối với hoạt động chung của Bảo tàng	20
CHƯƠNG 2: SƯU TẬP GỐM HOA NÂU THỜI TRẦN (TK XIII -XIV)	
TẠI BẢO TÀNG NAM ĐỊNH	
2.1. Một vài nét khái quát về triều Trần	21
2.2. Một số khái niệm và lịch sử gốm hoa nâu tại Việt Nam	23
2.2.1. Một số khái niệm	23
2.2.2. Lịch sử gốm hoa nâu tại Việt Nam	28
2.2.2.1. Thuật ngữ gốm hoa nâu	28
2.2.2.2. Lịch sử gốm hoa nâu tại Việt Nam	29
2.3. Sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII-XIV) tại Bảo tàng Nam Định	32
2.3.1. Loại hình	32
2.3.2. Hoa văn trang trí	
2.3.3. Giá trị Sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII-XIV) tại Bảo tàng Nam Định	54
2.3.3.1. Giá trị lịch sử	54
2.3.3.2. Giá trị văn hóa	55
2.3.3.3. Giá trị mỹ thuật	57
2.3.3.4. Giá trị kỹ thuật	58
2.3.2.5. Giá trị kinh tế	59

CHƯƠNG 3: VẤN ĐỀ BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ SƯU TẬP GỐM HOA NÂU THỜI TRẦN (TK XIII - XIV) TẠI BẢO TÀNG NAM ĐỊNH

3.1. Thực trạng vấn đề bảo quản sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII - XIV) tại Bảo tàng Nam Định	60
3.1.1. Những kết quả đạt được từ công tác bảo quản sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII - XIV) tại Bảo tàng Nam Định.....	60
3.1.1.1. Công tác bảo quản tại kho.....	61
3.1.1.2. Công tác bảo quản tại phòng trưng bày	63
3.1.2. Một số tồn tại trong công tác bảo quản sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII - XIV) tại Bảo tàng Nam Định	65
3.2. Một số giải pháp nhằm phát huy giá trị sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII-XIV) tại Bảo tàng Nam Định	68
3.2.1. Sưu tầm bổ sung hiện vật cho sưu tập	68
3.2.2. Đa dạng hóa các hình thức trưng bày	69
3.2.3. In ấn, xuất bản, giới thiệu quảng bá bộ sưu tập	71
KẾT LUẬN	73
TÀI LIỆU THAM KHẢO	75
PHỤ LỤC ẢNH	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nam Định là một tỉnh có bề dày lịch sử và văn hóa truyền thống, nằm ở vị trí trung tâm của châu thổ sông Hồng, cùng với tiến trình lịch sử đã bao lần thay da đổi thịt. Ngay vào thời Hùng Vương, Nam Định đã có tên trong bản đồ hành chính: thuộc lộ Lục Hải là một trong 15 lộ của nước Văn Lang. Rồi thuộc quận Giao Chỉ (thời Hán), thuộc Châu Giao (thời Tam Quốc), thuộc quận Ninh Hải (thời Lương) và Giao Chỉ (thời Tùy). Khi nền độc lập tự chủ của quốc gia Đại Việt được xác lập dưới vương triều nhà Lý, Nam Định lại thành lộ Hoàng Giang, đến thời Trần lập phủ Thiên Trường. Thời Tây Sơn đổi thành trấn Sơn Nam hạ. Năm 1822, trấn Sơn Nam hạ đổi tên thành trấn Nam Định. Năm 1823, Minh Mệnh đặt tên tỉnh Nam Định. Trải qua bao biến cố thăng trầm, quá trình bồi tụ của phù sa sông Hồng đã hình thành nên làng mạc, xóm ấp trù phú bao quanh các dòng sông. Nam Định luôn được xem như là một trung tâm chính trị, kinh tế, văn hóa và xã hội của cả nước.

Thiên Trường xưa - Nam Định nay là vùng đất mang đậm văn hóa truyền thống đã góp phần làm phong phú thêm kho tàng di sản văn hóa dân tộc thông qua những giá trị tư tưởng, đạo đức, tôn giáo, mỹ thuật hết sức sâu sắc. Bên cạnh rất nhiều làng nghề truyền thống đến nay còn tồn tại như làng nghề sơn mài Cát Đằng, xã Yên Tiến, Ý Yên; làng nghề làm nón ở Nghĩa Châu, Nghĩa Hưng thì một số làng nghề truyền thống từ xa xưa đến nay đã không còn. Tuy vậy những sản phẩm của làng nghề vẫn được lưu truyền đến tận ngày nay và trở thành những cổ vật, di vật mang đậm giá trị lịch sử, văn hóa, khoa học và kinh tế.

Nghệ thuật làm gốm nói chung và nghệ thuật làm gốm hoa nâu nói riêng từ lâu đã trở thành di sản nghệ thuật đặc sắc của tổ tiên. Cộng đồng các dân tộc Việt Nam đã viết nên những trang sử hào hùng chống giặc ngoại xâm và

cũng chính bàn tay đánh giặc, cày cuốc đó lại khéo léo tạo nên những sản phẩm giàu tính thẩm mỹ rất đặc trưng của dân tộc.

Người nghệ nhân qua bàn tay nhào nặn tài hoa đã thổi hồn cho đất mẹ, biến những cái tưởng chừng như vô tri thành những tác phẩm nghệ thuật mang tính chất thẩm mỹ, mang được tư tưởng của người nghệ nhân trong đó. Nói đến nghệ thuật làm gốm hoa nâu thời Trần thế kỷ XIII - XIV, người ta không chỉ nghĩ đến các tác phẩm nghệ thuật phục vụ riêng cho nhu cầu thẩm mỹ thường thức cái đẹp mà còn quan tâm đến khối lượng không nhỏ những tác phẩm nghệ thuật phục vụ cho cuộc sống sinh hoạt hàng ngày mà vẫn đáp ứng được nhu cầu thẩm mỹ của tầng lớp quý tộc, quan lại.

Trong giai đoạn hiện nay khi cơ hội giao lưu hội nhập được mở rộng thì việc giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc của ông cha ta để lại từ bao đời nay cần được quan tâm và chú trọng. Chính sự quan tâm của xã hội, cộng đồng đến vai trò của di sản văn hóa, hướng đến sự phát triển bền vững, tạo nên sự hài hòa giữa bảo tồn và phát triển, đã và đang tạo điều kiện cho kho tàng di sản văn hóa nghệ thuật có cơ hội được hồi sinh.

Nghiên cứu về sưu tập gốm hoa nâu thời Trần chúng ta sẽ cảm nhận được phần nào đó về tình hình chính trị, văn hóa, xã hội, của dân tộc ta nói chung và Nam Định - xứ Sơn Nam hạ trong bối cảnh thế kỷ XIII - XIV.

Đề tài gốm hoa nâu đã được rất nhiều chuyên gia đầu ngành nghiên cứu và có những công trình có giá trị rất cao. Tuy nhiên đó đều là những công trình nghiên cứu trên quy mô rộng, phạm vi tiến hành trên cả nước, chưa có bài viết mang tính chuyên sâu về đặc trưng gốm hoa nâu thời Trần thế kỷ XIII-XIV trên mảnh đất Nam Định giàu truyền thống lịch sử, văn hóa.

Để tiếp tục phát huy truyền thống “uống nước nhớ nguồn” và góp phần bảo tồn, phát huy giá trị lịch sử, văn hóa dân tộc, người viết đã mạnh dạn chọn đề tài “ *Tìm hiểu sưu tập gốm hoa nâu thời Trần thế kỷ XIII-XIV tại Bảo tàng Nam Định*” làm khóa luận tốt nghiệp.

2. Mục đích nghiên cứu của khóa luận

- Qua việc tiến hành thống kê, khảo tả, phân loại hiện vật gốm hoa nâu thời Trần đang được trưng bày và bảo quản tại Bảo tàng Nam Định thấy được nét đặc trưng về số lượng, loại hình, đề tài, thủ pháp kỹ thuật; các giá trị về lịch sử, văn hóa, kinh tế cũng như nghệ thuật của bộ sưu tập.

- Xác định được vị trí sưu tập đối với 6 khâu công tác nghiệp vụ của bảo tàng: nghiên cứu, sưu tầm, kiểm kê, bảo quản, trưng bày và giáo dục.

- Đánh giá hiện trạng sưu tập, đề xuất và tiến hành một số giải pháp bảo quản, trưng bày nhằm bảo tồn kéo dài tuổi thọ hiện vật, đồng thời phát huy giá trị của sưu tập gốm hoa nâu

Với một số mục đích trên, khi chọn đề tài khóa luận này người viết muốn góp phần vào việc tìm hiểu rõ hơn đặc trưng của sưu tập gốm hoa nâu thời Trần thế kỷ XIII - XIV tại Bảo tàng Nam Định. Đó là di sản văn hóa quý giá của ông cha ta để lại cho nhân loại, chúng ta phải có ý thức giữ gìn, trân trọng và phát huy hơn nữa giá trị của nó.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu của đề tài là sưu tập gốm hoa nâu thời Trần thế kỷ XIII - XIV đang trưng bày và bảo quản tại Bảo tàng Nam Định.

- Phạm vi nghiên cứu của đề tài là tập trung nghiên cứu giá trị của sưu tập gốm hoa nâu đang trưng bày và bảo quản tại Bảo tàng Nam Định.

4. Phương pháp nghiên cứu

- Khóa luận sử dụng phương pháp nghiên cứu lịch sử, phương pháp điều tra cụ thể thông qua khảo tả, chụp ảnh, thống kê hiện vật theo loại hình và trang trí.

- Khóa luận còn sử dụng phương pháp phân loại, miêu tả trong việc xác định từng loại hình dáng, hoa văn trang trí trên sưu tập gốm hoa nâu thể hiện phong cách gốm thời Trần thế kỷ XIII - XIV tại Bảo tàng Nam Định.

- Bên cạnh đó còn thực hiện việc khảo cứu sách, báo, tạp chí có liên quan đến đề tài, đến phòng trưng bày do bảo tàng nghiên cứu.

5. Bố cục khóa luận

Ngoài phần mở đầu và phần kết luận, cùng tài liệu tham khảo, phụ lục thì nội dung của bài chia làm 3 phần:

- **Chương 1: Khái quát về Bảo tàng Nam Định và nội dung xây dựng sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII - XIV) tại bảo tàng**

- **Chương 2: Sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII - XIV) tại Bảo tàng Nam Định**

- **Chương 3: Vấn đề bảo tồn và phát huy giá trị sưu tập gốm hoa nâu thời Trần (TK XIII-XIV) tại Bảo tàng Nam Định.**

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Lâm Biền (2001). *Trang trí trong mỹ thuật truyền thống của người Việt*. NXB Văn hóa Dân tộc và tạp chí Văn hóa nghệ thuật
2. Nguyễn Đình Chiến và Phạm Quốc Quân (1983). *Một số sưu tập gốm hoa nâu đáng chú ý NPHM...* Tr 233-234.
3. Nguyễn Đình Chiến (2001). *Sưu tập gốm hoa nâu TK XI-XIV mới trưng bày tại BTL SVN*. Báo cáo khoa học.
4. Nguyễn Đình Chiến và Phạm Quốc Quân (2005). *Gốm hoa nâu Việt Nam*. Bảo tàng Lịch sử Việt Nam.
5. Phạm Thị Chính. *Lịch sử Mỹ thuật Việt Nam*. NXB Đại học sư phạm
6. Nguyễn Văn Dương và Nguyễn Hải Phong (2003). *Hoa văn Việt Nam từ thời tiền sử đến nửa đầu thời kỳ phong kiến*. NXB Văn hóa-Thông tin
7. Chu Quang Trứ (1970). *Mỹ thuật thời Trần* KCH số 5-6, Tr 98-109.
8. Trần Khánh Chương (1990). *Nghệ thuật gốm Việt Nam*. NXB Mỹ thuật Hà Nội.
9. Phan Huy Lê - Nguyễn Đình Chiến và Nguyễn Quang Ngọc (1995). *Gốm Bát Tràng TK XIV-XIX*. NXB Thế giới Hà Nội.
10. Hoàng Châu Linh (1963). *Nghệ thuật đồ men dưới thời Lý-Trần*. VH số 80. Tr 6.
11. Nguyễn Mạnh Lợi (1979). *Khai quật Túc Mặc (Hà Nam Ninh)*. NPHM...Tr 216-218.
12. Nguyễn Thị Minh Lý (2004). *Đại cương cổ vật ở Việt Nam*. Công ty in Giao thông.

13. Nguyễn Niết (1963). *Gốm Việt Nam*. VH số 24 Tr 11-14.
14. Phạm Quốc Quân (1994) *Ghi chú về hai tiêu bản gốm hoa nâu trưng bày ở Viện Bảo tàng LSVN*. NPHM...Tr 227-228.
15. Nguyễn Bá Vân (1973). *Đồ gốm thời Trần trong Mỹ thuật thời Trần*. NXB Văn hóa Hà Nội Tr 101-115.
16. Nguyễn Văn Y (1971). *Gốm cổ hoa nâu Việt Nam*. NCMT số 11 Tr 29-38.
17. Nguyễn Văn Y (1977). *Lịch sử Gốm Việt Nam*. VHNT số 12 và 2,3.
18. Nguyễn Văn Y (1979). *Nghệ thuật gốm Việt Nam*. Đặc điểm truyền thống và hướng phát triển
19. Nguyễn Văn Y (1979) *Gốm thời Trần*. KCH số 1 Tr 62-67
20. *Tìm hiểu xã hội Việt Nam thời Lý-Trần* (1981). NXB Khoa học xã hội Hà Nội.